

- ный аппарат, на отдельных индивидов;
- 14) по секторам реализации: методы, реализуемые в государственном секторе, в частном секторе; комбинированные;
  - 15) по моменту (этапу формирования НИС) реализации: методы, реализуемые на этапах зарождения и становления НИС, интенсивного развития НИС, экстенсивного развития НИС, деструктивного функционирования НИС;
  - 16) по уровням реализации: микроуровневые, мезоуровневые, макроуровневые (в том числе международные);
  - 17) по целям реализации: методы интенсификации процессов (активности), формирования пропорций деятельности, контроля, активизации трансакций и защиты интересов;
  - 18) по соотношению с другими видами политик: общие и специфические;
  - 19) по ориентиру на определенный вид инновационного предпринимательства: методы влияния на малый бизнес, средний бизнес, крупный бизнес, комплексные;
  - 20) по детализации: методы ориентации, методы адаптации, методы активизации, методы реформирования;
  - 21) по предмету влияния: системные (комплексные) и исключительные («точечные»);
  - 22) по отношению к использованию государственных ресурсов и имущества: методы, регулирующие процессы, которые осуществляются за счет государственных средств и имущества; методы, регулирующие процессы, осуществляемые без привлечения государственных средств; методы, регулирующие любые процессы.

Таким образом, ГИП имеет сложную природу, проявляющуюся в многообразии ее признаков и составляющих. Это должно учитываться при разработке практических мер воздействия на инновационный сектор. Дифференциация методов и инструментов ГИП определяет многовариантность конфигурации механизмов реализации ГИП. Перспективные исследования в данном направлении должны быть ориентированы на совершенствование концептуальных основ проведения ГИП в условиях инновационной модели развития.

Источники и литература

1. Федулова Л. Технологическое развитие экономики // Экономика Украины. – 2006. – №5. – С. 4–12.
2. Петрина М. Базовые условия создания инновационной модели развития экономики Украины // Экономика Украины. – 2006. – №8. – С. 35–40.
3. Новицький В. Імперативи інноваційного розвитку // Економіка України. – 2007. – №2. – С. 45–52.
4. Адаманова З.О. Инновационные стратегии экономического развития в условиях глобализации: Монография. – Симферополь: Крымское учебно-педагогическое государственное издательство, 2005. – 504 с.
5. Лазутін Г.І. Форми, методи та інструменти реалізації інноваційної політики // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №6. – С. 50–57.
6. Гусев В. Государственная инновационная политика: аспект интернационализации // Экономика Украины. – 2003. – №6. – С. 77–84.
7. Шнипко О.С. Науково-технічна політика та її роль в підвищенні конкурентоспроможності економіки України // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №1. – С. 178–184.
8. Федулова Л.І. Інноваційна теорія економічного розвитку // Проблеми науки. – 2005. – №3. – С. 41–47.
9. Райская Н., Сергиенко Я. Френкель А. Государство, инновации и развитие экономики // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – №10. – С. 27–33.

Оліфіров В.П., Остапко А.М.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У СИСТЕМІ ТОРГІВЛІ НАФТОЮ І НАФТОПРОДУКТАМИ

Кон'юнктура світового ринку нафти є одним з найбільш значущих зовнішніх чинників, які визначають стан української економіки, державного бюджету і платіжного балансу країни. Співвідношення попиту та пропозиції нафти на світовому ринку, рівень світових цін на нафту безпосередньо впливають на державні доходи, торговий баланс, розвиток нафтогазового комплексу і споріднених галузей. Здатність національної економіки ефективно функціонувати і забезпечувати гідний рівень добробуту населення прямо залежить від забезпеченості нафтою як паливом та сировиною для промисловості.

У вітчизняній економічній науці достатньо уваги приділено питанню розвитку світового та національного ринків нафти та нафтопродуктів. Серед таких робіт слід відзначити дослідження Антонюк В.І., Гарковенко Є.С., Дорожкина М., Ковальчук В.А., Кононенко В.Д., Пилук Г., Сазонець І.Л., Саприкін В. Важливість проблеми організації ефективного функціонування ринку нафтопродуктів розглядається у науковій літературі переважно з точки зору аналізу поточного стану цінової та тарифної політики суб'єктів ринку та приділяється значна увага прогнозуванню розвитку ситуації. Так, дослідження М.Ковалко, Т.Косової, О.Мельника, О.Суходолі, О.Шевцова присвячені визначенню чинників, що впливають на кон'юнктуру ринку нафтопродуктів в Україні. У роботах Б.Губського, Р.М.Дацків, А.З.Дорошевича, М.Г.Земляного, В.Мунтіяна, А.О.Столбовського, А.І.Шевцова розглядаються ключові питання забезпечення сталого функціонування енергетичної галузі у структурі економічної і національної безпеки в цілому.

Стабільність світового і національного обміну нафтою і нафтопродуктами виступає гарантією забезпечення сталого розвитку національних економічних систем, що в свою чергу є одним зі структурних еле-

ментів національної економічної безпеки.

Економічна безпека є синтетичною категорією політекономії та політології, яка тісно пов'язана з категоріями економічної незалежності й залежності, стабільності і уразливості, економічного суверенітету й економічного тиску, шантажу, примусу та агресії [1, с.351].

В.І.Мунтян відзначає, що належний рівень економічної безпеки досягається здійсненням єдиної державної політики, підкріпленої системою скоординованих заходів, адекватних внутрішнім і зовнішнім загрозам... Економічна безпека – це не лише захищеність національних інтересів, але й готовність і здатність інститутів влади створювати механізми реалізації і захисту національних інтересів, розвитку вітчизняної економіки, підтримання соціально-політичної стабільності у суспільстві. [1, с. 352]. Дослідник виділяє коло проблем, що стоять перед економічною безпекою України, яка знаходилась у досліджуваній період у стані системної економічної кризи, однак, проблема забезпечення національної економіки і ефективний обмін сировинними матеріалами у тому числі нафтою не розглядаються.

Проблеми забезпеченості країни нафтою та нафтопродуктами розглядаються вченими у контексті дослідження енергетичної безпеки. Так, Б.Губський розглядає енергетичну безпеку та сировинно-ресурсну як внутрішні складові економічної [2, с.16]. У визначенні критерію економічної безпеки країни, Б.Губський відмічає, що це здатність економіки зберігати, або, принаймі, швидко поновлювати критичний рівень суспільного відтворення в умовах критичного зменшення (припинення) поставок ресурсів (товарів, послуг, технологій тощо) або кризових ситуацій внутрішнього характеру [2, с. 14]. Отже, забезпеченість ресурсами є вирішальним чинником у формуванні економічної безпеки.

У зарубіжній і вітчизняній літературі, присвяченій проблемі національної економічної безпеки, можна простежити кілька теоретико-методологічних підходів у дослідженні проблеми. Найбільш численними є розробки категоріального апарату через визначення національної економічної безпеки як: 1) узгодженість інтересів; 2) сталість системи; 3) незалежність та суверенітет у розробці економічної політики; 4) адекватна реакція на зовнішні і внутрішні загрози або їх відсутність [3, с.30–31].

Доцільно економічну безпеку торгівлі нафтою і нафтопродуктами у системі національної безпеки розглядати як:

1. Засіб і умову реалізації державою визначеної стратегії економічного розвитку, тобто можливість безперешкодної реалізації економічної політики;
2. Засіб забезпечення сталості економічної системи. Однак слід зауважити, що ринкові умови торгівлі нафтою є нестабільними, що притаманно всій ринковій системі господарювання, отже теоретичний розгляд економічної безпеки торгівлі нафтою у цій площині не можна обмежити виключно позитивними ефектами дії ринкових механізмів, а необхідно враховувати і велику кількість чинників, що викликані політизованістю нафтової галузі.
3. Результат і умову незалежності від зовнішніх загроз. За такого підходу безпека торгівлі нафтою розглядається як можливість встановлення контролю над джерелами постачання, що можливо досягти через їх диверсифікацію, укладання контрактів на спільний видобуток за кордоном, розробку альтернативних видів сировини та палива тощо.
4. Результат відсутності економічних порушень та злочинів або мінімізації їх наслідків. У структурі економічної безпеки торгівлі нафтою та нафтопродуктами такі порушення можливі у разі невідповідності експортно-імпортних угод вимогам національного законодавства, стратегії економічного розвитку; непрофесійності та корумпованості окремих посадовців; порушень фінансової та податкової дисциплін; недотримання галузевих стандартів якості; недбалого відношення до виробничих та транспортних потужностей галузі.

Актуальність дослідження питань забезпечення економічної безпеки України через удосконалення торгівлі нафтою і нафтопродуктами на національному рівні зумовлена низкою чинників, серед яких слід виокремити наступні: 1) залежність всіх секторів національного господарства від імпорту нафти та нафтопродуктів; 2) неефективність та відсутність мотивації впровадження енергозберігаючих технологій в окремих галузях національного господарства; 3) прямі загрози політичній незалежності держави через зовнішні тиски при прийнятті внутрішньополітичних рішень; 4) збитки через втрату права власності національних суб'єктів господарювання на підприємства нафтопереробної галузі, інфраструктури, а також через недовантаження наявних виробничих потужностей та нафтотранспортної системи України.

Торгівля нафтою та нафтопродуктами є невід'ємною складовою національної економічної безпеки через виконання функції забезпечення національного господарства сировиною та паливом, що формують підґрунтя сталого розвитку економічної системи та спроможності країни захищати свої національні інтереси посередництвом зовнішньої політики.

Процес розподілу нафти і нафтопродуктів для забезпечення енергетичної, а отже і економічної безпеки повинен відповідати наступним принципам: дотримання узгодженості економічних інтересів суб'єктів процесу відтворення; диверсифікація джерел постачання сировинних ресурсів; ефективне реагування або запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам адекватному товарообміну у нафтовій галузі; активна стабілізуюча і регулююча участь держави у якості суб'єкта ринку нафти і нафтопродуктів.

Специфічні властивості нафти як об'єкт обміну вимагають особливого тлумачення категорій “енергетична безпека” і “економічна безпека” у відношенні до цього товару. На нашу думку, не можна обмежувати дослідження процесу торгівлі нафтою і нафтопродуктами виключно у галузі забезпечення енергетичної безпеки. Методи та форми торгівлі, принципи ціноутворення, інвестиційна політика нафтової галузі, умови та інструменти регулювання ринку нафти і нафтопродуктів визначають стан економічної безпеки торгівлі нафти і нафтопродуктами. Крім того, економічна безпека торгівлі нафтою і нафтопродуктами в Україні не-

можлива без інтегрованості до світового ринку нафти.

Встановлення сутності економічної безпеки торгівлі нафтою і нафтопродуктами вимагає розгляду загроз, які формуються під впливом функціонування національної економічної системи і її суб'єктів господарювання та зовнішніх чинників, що представляють широкий спектр регіональних та міжнародних проблем. Тобто серед загроз можна виділити їх групи, що сформувались на мікро-, мезо-, макро- та мегарівнях.

Загрози мікрорівня, що виникають на рівні суб'єктів господарювання, пов'язані з прорахунками у організації закупівельно-збутової діяльності, технічною та технологічною відсталістю переробних потужностей; проблемами фінансового і податкового характеру та ін.. Проблеми економічної нестабільності окремого підприємства, пов'язані з недосконалістю системи управління, не можна розглядати як загрозу національній економічній безпеці, але це може розглядатись як чинник гальмування ділової активності у всьому нафтовому секторі, а отже стати поштовхом до формування загроз на мезо- або галузевому рівні. До цієї групи загроз відноситься проектні та технологічні параметри нафтопереробних підприємств та нафтотранспортної системи; економічна, маркетингова, цінова стратегії нафтотрейдерів тощо. Зазначені ризики підприємств нафтової галузі формуються впродовж всього ланцюга просування нафти і нафтопродуктів у національній економічній системі: на етапі закупівлі, переробки, реалізації та споживання. Макрозагрози економічній безпеці торгівлі нафтою та нафтопродуктами формуються за умов відсутності або неефективності заходів державного регулювання та моніторингу стану нафтового сектору, через високу енергоємність промисловості та побутового сектору, монопольні позиції нафтотрейдерів на національному ринку особливо оптових продажів сирової нафти та нафтопродуктів, недостатність або важкодоступність власного видобутку нафти. Українські нафтопереробні заводи не відповідають вимогам міжнародних стандартів. Українські нафтопереробні заводи були спроектовані для переробки російської сирової нафти з високим виходом топкового мазуту. Ця застаріла технологія нафтопереробних заводів є нині головною перешкодою для диверсифікованості постачань. Крім того, в Україні 70% родовищ є важко розроблюваними: дві третини цих запасів розташовані на глибині, що перевищує 2,5 км, що робить дослідження і видобуток надто дорогими [4].

Загрози міжнародного або мегарівня національній безпеці торгівлі нафтою та нафтопродуктами безпосередньо пов'язані з кон'юнктурою світового ринку нафти оскільки Україна є чистим імпортером нафти і власний видобуток відшкодовує лише 16-20 % потреби країни в сирій нафті.

Таким чином, національна економічна безпека торгівлі нафтою і нафтопродуктами представляє собою здатність національної економічної та політичної систем забезпечити необхідні умови для адекватного виробничим відносинам обміну продуктами нафтопереробки через розробку та реалізацію загальногосподарської національної стратегії і комплексу заходів щодо забезпечення сталого розвитку держави з метою реалізації комерційного інтересу та задоволення потреб у сировині і паливі суб'єктів господарювання. Національна економічна безпека торгівлі нафтою та нафтопродуктами є умовою досягнення енергетичної безпеки держави.

Джерела та література

1. Мунтіян В.І. Проблеми національної безпеки в процесах державотворення. Збірник праць. Т.1. – К.: КВІЦ, 2004. – 756 с.
2. Губський Б. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпеченості. Монографія. – К.: 2001. – 122 с.
3. Афонцев С. Национальная экономическая безопасность: на пути к теоретическому консенсусу // МЭиМО. – 2002. – № 10. – С. 30-39.
4. Энергетична стратегія України на період до 2030 року // www.mpe.energy.gov.ua/

Радченко Н.В.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ВОЗДЕЛЫВАНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ КУЛЬТУР В СОВРЕМЕННОЙ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ СИТУАЦИИ

Крымский полуостров отличается весьма благоприятным климатом в возделывании различных сельскохозяйственных культур, играющих основную роль в экономике Республики. Среди сельскохозяйственных отраслей особого внимания заслуживают плодоводство, виноградарство и овощеводство. Все эти отрасли, особенно плодоводство и виноградарство, являются экономически выгодными. Именно эти отрасли и обуславливают стабильность в развитии, оставшихся после реорганизации сельского хозяйства, предприятий. Однако в сохранении выращиваемого урожая любой культуры препятствует обилие всевозможных вредных организмов из числа насекомых и клещей. Это проблема не только Крыма, но и всех стран ближнего и дальнего зарубежья (Ferkisser, 1971). Общие потери от вредных организмов в сельскохозяйственном производстве составляют в пределах 20-30, а то и более процентов (Славгородская-Курпиева и др., 2003). По данным Ю.Н. Нейперта (1968) вредители ежегодно уничтожают плоды труда каждого пятого землевладельца, то есть, каждый пятый труженик села должен работать на наших «нахлебников» (Нейперт, 1968). Чтобы снизить вредную деятельность сельскохозяйственных вредителей, на поля Крыма в последние годы вносится на каждый из 718тысяч обрабатываемых гектаров по 21кг в действующем веществе минеральных удобрений и более 15 кг пестицидов (Славгородская-Курпиева, Радченко, 2006). Площадь земли, загрязнённая пестицидами, достигает 8 млн. га. Из 170 наименований пестицидов, завозимых в Украину, 49 яв-